

Kucsera Tamás Gergely

**AZ ORSZÁGOS FELSŐOKTATÁSI HALLGATÓI
KÉPVISELET ÉS A MAGYARORSZÁGI
HALLGATÓI ÖNKORMÁNYZATI MODELL
FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE
1988-2008**

Doktori értekezés téziszülete

Témavezető: Dr. Kákai László
habilitált egyetemi docens

**Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Interdiszciplináris Doktori Iskola
A kormányzás területi, történeti és társadalmi dimenziói
Politikatudományi Doktori Program**

A tézisfüzet tartalomjegyzéke

0.	A TÉZISFÜZET TARTALOMJEGYZÉKE.....	2
I.	A DOKTORI ÉRTEKEZÉS CÉLKITŰZÉSEI, A TÉMA BEHATÁROLÁSA – A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA	4
II.	AZ ÉRTEKEZÉS SZERKESZTÉSI ELVEIRŐL, LOGIKAI-TARTALMI STRUKTÚRÁJÁRÓL	5
III.	A DISSZERTÁCIÓ ELMÉLETI HÁTTERÉRŐL	5
IV.	A DOKTORI ÉRTEKEZÉS MÓDSZERTANI KERETEI, VALAMINT A DISSZERTÁCIÓ MEGÍRÁSÁNAK KEZDETÉN MEGFOGLMAZOTT HIPOTÉZISEK	10
	IV./1. Az értekezés módszertanáról	10
	IV./2. Az értekezés hipotéziseiről	11
V.	AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA, A DISSZERTÁCIÓ FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSAI, EREDMÉNYEI, HIPOTÉZISVIZSGÁLAT	12
	V./1. Az értekezés eredményeinek összefoglalása, a disszertáció főbb megállapításai, eredményei	12
	V./2. Hipotézisvizsgálat	18
VI.	ÚJ KUTATÁSI IRÁNYOK MEGJELÖLÉSE – A DOKTORI ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEINEK JÖVŐBENI TUDOMÁNYOS ÉS TÁRSADALMI HASZNOSÍTHATÓSÁGÁRÓL.....	21
VII.	A SZERZŐ TÉMÁBAN MEGTARTOTT – JELENTŐSEBB – ELŐADÁSAI.....	22

VIII. A SZERZŐ TÉMÁBAN LEFOLYTATOTT – JELENTŐSEBB – KUTATÁSI TEVÉKENYSÉGE.....	23
IX. A SZERZŐ TÉMÁBAN MEGJELENTETT – JELENTŐSEBB – PUBLIKÁCIÓI.....	24
X. A TÉZISFÜZETBEN OLVASHATÓ SZAKIRODALOM FORRÁSJEGYZÉKE.....	26
XI. A DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TARTALOMJEGYZÉKE.....	28

I. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS CÉLKITŰZÉSEI, A TÉMA BEHATÁROLÁSA – A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

A kortárs magyar felsőoktatási hallgatói képviselő történetét bemutató és elemző – *Az országos felsőoktatási hallgatói képviselő és a magyarországi hallgatói önkormányzati modell fejlődéstörténete 1988-2008* címet viselő – írás alapvetően eseménytörténeti munka, amelyet át- és átszőnek elemző szövegrészek, mivel a szervezettörténet mellett – a diszsertáció elkészültekor – a szervezeti változás folyamatainak a bemutatása kiemelt jelentőségű cél volt; a korábbiakban e témában elvégzett kronológiai kutatások kiegészítése, pontosítása alapvetően szükséges volt a disszertáció elkészítéséhez.

A dolgozat „felülről” szemléli a hazai hallgatói érdekképviselőt: az országos mozgalom, majd a szervezet(ek) felől, és nem a helyi-intézményi hallgatói önkormányzatok felől vizsgálódik. A szerző nem tekintette feladatának a felsőoktatási intézmények hallgatói önkormányzatainak tipizálását, az intézményen belüli és kívüli (helyi, megyei települési önkormányzat, politikai és civil szervezeti világ) tevékenységeinek a leírását.

Mindezek miatt elmondható, hogy a témáról ilyen átfogó munka még nem készült – ez adja a disszertáció új tudományos eredményeit, eredetiségét –, így az értekezés elkészítése során elvégzett adatgyűjtés és az arra épülő elemzés szükséges előfeltétele, alapja a témát kutató további tudományos munkáknak.

Az értekezés elkészítése során lefolytatott átfogó elemzést követően megállapíthatóvá vált, hogy a hazai hallgatói mozgalom, illetve szervezet történetében a felsőoktatási tematizálás jelenik meg állandó elemként, ezen belül is hangsúlyos a hallgatói egyéni és kollektív jogok kérdésének, valamint a hallgatói térítéseknek-juttatásoknak a köre. Az egyéb szakmai tevékenységek önálló elemzése a szervezeti funkciókon, illetve ezek változásain keresztül mutatható be, önálló elemzésük fragmentálná a narratívát, ez alól egyetlen kivétel van: az ifjúságpolitika, amely – az ifjúsági szervezeti identitáselemből fakadóan – szinte a kezdetektől fogva állandóan fellelhető tevékenységi körként, profilként – önálló bemutatásra számottartó módon – jelen volt a hallgatói képviselő munkájában.

Az értekezés megírásában ösztönzőleg hatott, hogy a magyarországi érdekképviseltek között és a civil szervezeti világban jelentős súllyal megjelenő hallgatói önkormányzati rendszer, illetve országos képviselőt a politikai elemzések tárgykörén kívül rekedt.

II. AZ ÉRTEKEZÉS SZERKESZTÉSI ELVEIRŐL, LOGIKAI-TARTALMI STRUKTÚRÁJÁRÓL

A politikaelméleti, szervezetszociológiai és politikaszociológiai szövegrészek döntően az eseménytörténetbe ágyazottan elemző-magyarázó jelleggel, illetve a történeti alfejezetek végén összegző jelleggel kaptak elhelyezést.

A dolgozat szerkesztési elveiről, valamint struktúrájáról elmondható továbbá, hogy mivel az eseménytörténeti szövegrészek – a jellegüknel fogva is – fragmentáltak, a dolgozat szerzője nem törekedett alfejezetek sokaságával továbbszabdalni az írás textúráját.

A bevezetés a hipotéziseken túl a dolgozat tárgyának politikaelméleti, valamint történeti megalapozását is adja, majd az első fejezet röviden áttekinti a politikai-társadalmi átmenet idején a magyarországi civil társadalom fejlődési folyamatait. A dolgozat ezt követő három fejezete közül az első a hallgatói képviselőt történetét, változásait tekinti át, a második az érdekképviselőt tevékenység materiális célkitűzéseit, a harmadik az országos szervezet ifjúságpolitikai tevékenységét.

Az értekezést, a korábbi szövegrészek megállapításait csak részben megismétlő, a leírtakat szintetizálni kívánó, továbbá a hipotéziseket igazoló és/vagy cáfoló összegző fejezet zárja.

III. A DISSZERTÁCIÓ ELMÉLETI HÁTTERÉRŐL

A hallgatói önkormányzatiság hazai történetének áttekintésekor néhány elméleti kérdést is tisztázni kellett – a disszertáció módszertani megalapozottságát biztosítandó –, mivel a munka középpontjában egy szervezet történetének leírásán keresztül a szervezet életútelemzése áll.

Az értekezés elméleti beágyazottságát alapvetően meghatározza a történeti megközelítés; ezzel kapcsolatosan a politikatudomány egyik legfőbb megosztottsága – amely a politikai intézmények és entitások elemzésén keresztül megjeleníthető – bemutatandó volt, mint elméleti háttér: eszerint egyfelől a múlt század közepétől meghatározó formális racionális választáselméletek, funkcionalista és csoportelméletek általános törvényekre és kategorizálásra irányuló törekvései állnak, másfelől – a disszertáció szerzője által is preferált – történetileg orientált elemzések helyezkednek el. Ez utóbbiak az eseménytörténetre és a (szervezeti) kulturális változásokra (fejlődésekre) helyezik a hangsúlyt.

Mivel a disszertáció szerzője szerint a két álláspont valamelyikének kizárólagossága – mint egyedül üdvözítő álláspont és módszer – jelentős elméleti és gyakorlati területek, kérdések és válaszok elvesztésével járhat, mindezek miatt szerzői törekvés volt, hogy ne kizárólagosan a történeti szempont határozza meg értekezést, mert így – az elemzés során – figyelmen kívül maradtak volna azok az érdemi hatások, amelyeket – többek között – a behaviorista és racionális választás elméletek adtak a politikatudománynak. (Ez utóbbi elméletek nélkül nem lehetne értelmesen feltenni azokat a – történeti elemzéseket is nagymértékben segítő – kérdéseket, hogy mely politikai intézmény, entitás fontosabb a másiknál, mely alkalmasabb arra, hogy a racionálisan cselekvők a kollektív cselekvés szintjén is hatékonyak és eredményesnek ítéljék cselekedeteiket.)

Mindezek mellett a szerző azt az álláspontot is meg kívánta jelentetni a disszertációs munka során, miszerint a politikatudományi vizsgálódásnak nem kizárólag a változások – történeti folyamatokba ágyazott – kulturális eredetét kell elemeznie; mindezek mellett szükség van arra is, hogy az elemzések során felismerésre kerüljön: melyek azok a tényezők, amelyek a hatékony társadalmi intézmények, szerveződések létrehozásának lehetőségét – a kollektív cselekvés problémáját túlhaladva – hordozzák, de olyan módon, hogy normatív mozzanatot is tartalmazzanak.

Az értekezés témájának történeti feldolgozása alapvetően közpolitikai narratívában zajlik; emiatt fontos megállapítani, hogy az 1970-es években – majd azt követően – jelentkező gazdasági válságok következtében a közpolitika terén megfigyelhető, hogy a közigazgatási szervezetek és közintézmények mellett egyre jelentősebb a társadalmi szervezetek, non-

profit (némely esetben forprofit) intézmények szerepe is. Így a különböző nyomásgyakorló csoportok (pressure groups) szerepe – bár az általános választójog elterjedésével korábban csökkent – a jóléti állam nyilvánvaló működési zavarai szerint ismét megnőtt, így a „poszt-parlamentáris” demokrácia korára a közpolitikai témákat – az adott kérdés felmerülésétől, majd a problémaartikulációtól, a döntéshozatal és a megvalósítás folyamataáig – a közintézmények és a nyomásgyakorló csoportok közötti alkufolyamatok sora határozza meg. Ezt a gyakorlatot írta le poliarchia elméletében Robert A. Dahl, aki szerint a modern ipari-jóléti, demokratikus államokban a hatalom a különböző gazdasági, társadalmi és politikai csoportok között oszlik meg, de olyan módon, hogy egyik csoport sem kerül domináns helyzetbe;¹ Dahl elméletéhez kapcsolódik Anthony Downs Public Choice elmélete², az állam itt egy egyensúlyteremtő nyomásgyakorló szervezetként határozható meg.³

A fentiekből fakadóan kiemelt jelentőségű volt az értekezés vizsgálati szempontjait befolyásoló elméletek közül a korporatív elméletek köre, ezen belül megkülönböztetve a korporativizmus állami és társadalmi változatát.⁴ A korporativizmus történelmi állami változata a fasiszta Olaszországban, a náci Németországban, a francoista Spanyolországban, valamint a szovjet típusú politikai-gazdasági-társadalmi berendezkedésű országokban volt jelen; a társadalmi korporativizmus az 1970-es években a gazdasági válságjelenségek, az egyes nemzetgazdaságok közötti növekvő rivalizálást kényszerítette ki, ekkor az állam a konfliktus-minimalizálásra törekedve egyre szorosabb kapcsolatot alakított ki az érdekképviselői szervezetekkel, ez az úgynevezett neokorporativizmus

¹ Dahl, Robert A.: Who Govers? Democracy and Power in an American City, 1961

² Political Theory and Public Choice: The Selected Essays of Anthony Downs, Edward Elgar Publishing Incorporated, 1998

³ A pártpluralista modellről: Körösi András: Politikai képviselő a vezérdemokráciában, in: Körösi András: Vezér és demokrácia, L'Harmattan, Budapest, 2005, 225. o.

⁴ Philippe C. Schmitter: Still the Century of Corporatism?, Review of Politics No. 1., 1974

vagy liberális korporativizmus; végeredményképpen a neokorporatív rendszerekben a nem-állami szereplők beépülnek az államba.⁵

Mindezekért vált szükségessé a korporatív elméletek és a civil társadalom elméletek közös vonatkozásainak a meghatározása. Az értekezés tárgya, valamint annak temporális beágyazottsága miatt, mivel az elmúlt évszázad utolsó negyedében nagy jelentőséggel bírtak azok a társadalmi mozgalmak, amelyek céljai – és az ezekhez rendelt egyéni és csoportos kommunikációs, valamint cselekvési-viselkedési tartalmak és formák⁶ – már nem, pontosabban nem csak a korábbi jóléti és emberi jogi törekvéseket meghatározó civil szervezeti célmeghatározást mutatják, ezek a szerveződések – „az új társadalmi mozgalmaknak” – továbbá már nem csak a korábban társadalmi témaként ismert topikok politikai diskurzusba történő beemelésére törekednek.⁷ Ezen mozgalmak egyfelől részt kívánnak a politikai döntéshozatalból, másfelől nem a korábbi időszakok központosító szervezeti formáit öltik magukra, hanem – önálló helyi csoportokon alapuló, azok működési autonómiáját meghagyó – hálózatos szervezetek.

A habermasi „az életvilág gyarmatosításának” fogalma köré épített értelmezési keretben^{8 9} elemezni lehet az új társadalmi mozgalmak jelenségét, mivel az állami és a korporatív intézményeket a sajátos technikai

⁵ Mindennek kormányzati munkára gyakorolt hatásairól: Csizmadia Ervin: A politika és az értelmiség – Pártok, agytrösztök, hálózatok, Századvég Kiadó, Budapest, 2003, 275. o.

⁶ Barnes, Samuel H. – Kaase, Max: Political Action. Mass Participacion in Five Western Democracy, Sage Publications, London, 1979.

Minderről bővebben: Gábor Kálmán: Az ifjúságszociológia irányjai – Ifjúságszociológiai kérdőjelek, in: Süsü a társadalomban (szerk.: Bauer Béla), Új Mandátum Kiadó – ELTE TOFK, 2000, 153-174. o.

⁷ Moores, Colin - Sears, Alan: The new social movements and the withering away of state theory, in: Organizing Dissent: Contemporary Social Movements in Theory and Practice (szerk.: Carroll, Willam K.) Toronto, Garamond Press, 1992, 52-68. o.

⁸ Habermas, Jürgen: Theorie des Kommunikativen Handelns, Suhrkamp, Frankfurt, 1995

⁹ Habermas, Jürgen: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltása, Századvég-Gondolat, Budapest, 1993

racionalitásuk elválasztotta a mindennapi élettől (ennek milyenségétől és belső logikájától); így működésük sok esetben nem cél szerinti eredményekhez vezet, mégis teljes érvényességre törekszik. Ezen az értelmezési kereten belül az új társadalmi mozgalmakat az állami szervezetek gyarmatosítási törekvéseivel szemben megjelenő, a kollektív – döntően normatív és esztétikai tartalmú – döntések lehetőségének biztosítását célzó jelenségekként lehet értelmezni. Ezt az értelmezést erősíti Michel Foucault elmélete is, amely szerint a túlszabályozott, bürokratizált társadalmi berendezkedés, a hatalom önmagánál fogva és önmagával szemben kiáltja az ellenállást.¹⁰

A fentiek alapján megállapítható, hogy az elmúlt évszázad utolsó évtizedeiben kialakult a civil társadalom fogalmának egy új szemantikai tartalma, amelyben a korábinál jóval hangsúlyosabb elemként jelenik meg a politikai jellegű konzultáció elve és gyakorlata, amelynek a színterére maga a civil társadalom;¹¹ a civil szervezetek a korábbiakban nem képviselt témákat emelnek be – a korábbiaktól eltérő módon – a társadalmiasított politikai, vagy sokkal inkább az átpolitizált társadalmi párbeszédbe.

A civil társadalom e fogalmi töltettel volt használatos a közép-európai térség 1980-90-es évekbeli társadalmi-gazdasági-politikai átalakulása során, így hazánkban is, ezért rövid bemutatása szükséges volt az értekezés elméleti háttérének felvázolásánál.

¹⁰ Foucault, Michel: Il faut défendre la société, Cours au Collège de France, 1976, Hautes Études, Gallimard Seuil

¹¹ Arato, Andrew – Cohen, Jean L.: Civil Society and Political Theory, Mass., MIT Press, Cambridge, 1992

IV. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS MÓDSZERTANI KERETEI, VALAMINT A DISSZERTÁCIÓ MEGÍRÁSÁNAK KEZDETÉN MEGFOGALMAZOTT HIPOTÉZISEK

IV./1. Az értekezés módszertanáról

A fentiekben leírtak szerint a tárgy vizsgálata, a téma bemutatása alapvetően eseménytörténeti rendben történt meg.

A doktori értekezés kronológiai részei jelentős mértékben a disszertáció szerzője és szerzőtársa, Szabó Andrea által közzétett kötetekre, valamint az azóta elvégzett kiegészítő kutatásokra (tisztviselői beszámolókra, belső elektronikus levelezések elemzésére, honlapvizsgálatra) támaszkodnak.

A téma feldolgozásakor a hazai főiskolai és egyetemi hallgatói önkormányzatiság társadalmi és politikai környezetének, beágyazottságának vizsgálata elkerülhetetlen volt, mint ahogy a hazai felsőoktatás- és ifjúságpolitika, továbbá a civilszervezeti világ változásainak elemző bemutatása is.

A disszertáció készítésekor használt módszertanról elmondható, hogy az alapvetően interdiszciplináris, mert a közelmúlt eseménytörténetét a szak- és közpolitikai elemzéseken, továbbá a dolgozat tárgyához kötődő korábbi szervezetszociológiai és politikaszociológiai kutatások újraelemzésén túl a kvalitatív és kvantitatív módszerekkel lefolytatott – politológiai és szociológiai szakkikkek, statisztikai adatok másodelemzése, továbbá elsődleges források és dokumentumok elemzése, interjúk feldolgozása, survey kutatások analízise – vizsgálatok kaptak helyet, mindezekben belül is hangsúlyos elemként a kortárs politikatörténeti jelleg miatt az oral history eljárás alkalmazása, a korábbi szervezeti vezetőkkel készített interjúk részbeni bemutatása és elemzése.¹²

¹² A dolgozat módszertanát – illetve a korábbi, megalapozó kutatásokét meghatározta azon felfogás, amelyet legplasztikusabban Setényi János mutatott be a Politika és oktatáskutatás Magyarországon című cikkében, amelyben javaslat formájában kifejti, hogy a modellépítő, tapasztalati és anekdotikus elemzési

IV./2. Az értekezés hipotéziseiről

Az értekezés alapját adó elemző kutatás hipotézisei az alábbiak:

- 1) A rendszerváltozás idején elinduló felsőoktatási hallgatói önkormányzati mozgalom fáziskéséssel „érkezik” a kialakuló civil társadalomba. *Az értekezés megírásakor a szerző feltételezte: Annak ellenére, hogy a 80'-as évek első felében már történtek alternatív, önszerveződő főiskolai-egyetemi szerveződések („repülő egyetemek”, szakkollégiumok stb.) a hallgatói képviseleti rendszer nem kapcsolódott szervesen ezekhez; a korábbi szerveződésekben részt vevő személyek az 1988-as esztendőre már a demokratizálódó-pluralizálódó közélet más szegmenseiben tevékenykedtek, így a rendszerváltozás idején a hallgatói önkormányzati képviselők mind helyi, mind országos szinten a közéleti eliten kívül rekedtek.*
- 2) *Az értekezés megírásakor a szerző feltételezése szerint a felsőoktatási hallgatói önkormányzati érdekképviselet a vizsgált időszakban alapvetően elitista szakmapolitikai célokat, követeléseket fogalmaz meg.* A rendszerváltás óta átfogó – vagy egyes részterületet tárgyaló – felsőoktatási koncepciók alapján tevékenykedő szervezetnél mindvégig másodlagos a sajátos helyzetű társadalmi réteg érdekvédelmi feladatait ellátó szervezeti identitás és kommunikáció.
- 3) *Az értekezés megírásakor a szerző feltételezése szerint a mozgalmi jelleg szinte azonnal eltűnik, a kettős tagság funkciója kiüresíti a szervezetet.* Az első felsőoktatási törvény 1993-ban rendezte az intézményi és kari hallgatói önkormányzatok jogi helyzetét, majd az 1996-os és a 2006-os jogszabályváltozások a teljes intézményesülés folyamatát jelzik.

szintről elmozdulva egy olyan elitkutatásra volna szükség, amely az oktatáspolitikusok és az oktatást kutatók csoportjaival összeállítja a politika és a tudomány tengelyén 1985-2000 között tevékenykedő befolyásos „közbülsők” listáját, ezekkel mélyinterjúkat készítve értékeli. Setényi János: Politika és oktatáskutatás Magyarországon, Educatio, 2001./1. 14. o.

- 4) *Az értekezés megírásakor a szerző feltételezése szerint a kezdetektől korporatív jellegű szervezet a vizsgált időszak végére teljes egészében azzá lett.* A hallgatói önkormányzati vezetők az intézményi és országos felsőoktatási irányítói-vezetői réteghez tartoznak, ezzel csökken a hallgatói képviseltek nyomásgyakorló-érdekképviselési képessége.
- 5) *Az értekezés megírásakor a szerző feltételezése szerint bár a hallgatói önkormányzatok országos szervezete 1989 és 1996 között a helyi hallgatói önkormányzatokat – rekrutálva a tagszervezeteket – felülről hálózatosította, mégis kizárólag egy gyenge konföderációs modell szerint működött;* továbbá működik ma is, a törvényi meghatározottságú kötelező tagönkormányzati időszakban is.

V. AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA, A DISZSZERTÁCIÓ FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSAI, EREDMÉNYEI, HIPOTÉZISVIZSGÁLAT

V./1. Az értekezés eredményeinek összefoglalása, a diszszertáció főbb megállapításai, eredményei

A doktori értekezés során bemutatott országos hallgatói képviseltek(ek), valamint ennek tagönkormányzati hálózata – a szervezeti működés és életút alapján – a hazai civil szervezeti világ egy atipikus, de mégis meghatározó szegmensét teszi(k) ki.

Az utóbbi kör – a hallgatói önkormányzatok (HÖK) – jogi értelemben sem bírnak önálló szervezeti formával, továbbá mind az 1993-as, mind a 2005-ös törvényi definíció szerint alapvetően képviselési feladatokat látnak el a felsőoktatási intézményeken belül, mégis elmondható, hogy a HÖK-ökhöz (formalizált vagy kevésbé formalizált módon) kapcsolódó hallgatói alapítványok, egyesületek, szolgáltató szervezetek és intézményen belüli szervezeti egységek a helyi civil szervezeti világba is bekapcsolják a hallgatói önkormányzatokat.

Az országos hallgatói képviseltek az első időszakban jogi keretek közé sem volt zárva, valóban mozgalmi jellege és identitása volt, majd egyesü-

letként működött – az Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség (OFÉSZ) és a Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége (HÖKOSZ) időszakában –, ezt követően törvényi meghatározást kapott 1996-ban, de a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK) ekkor még társadalmi szervezetként működött egészen 2006-ig, amikor az új felsőoktatási törvény rendelkezett a jogfolytonos újraalapításról. Így ezzel a mozzanattal a HÖÖK közjogi értelemben kikerült a civil szervezetek közül, de identitását, kapcsolatrendszerét tekintve még mindig ott helyezkedett el.

Elmondható továbbá, hogy a 2000-es évek elején a szervezeti kultúra meghatározó elemévé vált az 1956-os Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) elődszervezetként történő meghatározása, addig a rendszerváltozás időszakának hallgatói mozgalmi múltja volt a „történeti gyökér”. Itt kell megjegyezni, hogy a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) sem volt identitásalkotó elem és ugyanúgy a ’80-as évek alternatív főiskolás-egyetemista megmozdulásai, szerveződése is kimaradtak a szervezeti önmeghatározásból.

A szervezeti identitás része a felsőoktatási szakmai szervezeti jelleg, így – valamint a jogszabályi környezete és valós tevékenysége alapján is – a felsőoktatási köztes szervezetek közé sorolható az országos hallgatói képviselet. Elmondható az is, hogy a felsőoktatási szakmai profilon túl egyetlen állandó szakpolitikai terület van, ahol az OFÉSZ – HÖKOSZ – HÖÖK hosszútávon is kifejtett érdemi tevékenységet, az ifjúságpolitika, az ezen kívüli szakpolitikai területek (pl. foglalkoztatáspolitikai, kultúrpolitika, sportpolitika, egészségpolitika stb.) eseti jellegűek, nem jelennek meg állandó tevékenységi körként.

A szervezeti kultúra része viszont a politikai semlegesség és a szakmai-képviseleti jelleg hangsúlyozása, talán ennek tudható be, hogy ugyancsak kimaradt a szervezeti emlékezetből a KISZ-szel való konfliktus. Bár az is elmondható, hogy ez inkább az országos képviselet szintjén jelentkezett, a helyi-intézményi szint sok esetben a pozíciók békés átadásával-átörökítésével alakult ki; formálisan viszont az OFÉSZ – KISZ konfliktus nem állhatott fent, mert a KISZ önfelosztató kongresszusa után – két nappal – mondta ki megalakulását az OFÉSZ.

Visszatérve a szervezettörténetre elmondható, hogy a hálózatosodás folyamata – többszöri megújulás mellett – 1996-ig tartott, ekkortól a HÖÖK törvényi meghatározása szerint minden hallgatói önkormányzat tagszervezetté vált. Ezzel alakult ki a kétszeres automatikus (és kényszer) tagság intézménye: a hallgató a HÖK tagja, a hallgató önkormányzat a HÖÖK-é (a kilépés lehetőségét nem biztosítja a jogszabály). Az akkor még tagszervezetenként egy-egy mandátumban meghatározott képviseleti struktúra a 2006-os újralakításkor a képviselt hallgatók létszámának arányában került differenciáltan meghatározásra (ettől az időszaktól a tagdíj kérdése is ehhez hasonlóan, eltérő mértékben, intézményenként meghatározott).

Jellemző továbbra, hogy a HÖKOSZ idejétől rendszeres a választott tisztségviselők javadalmazása, az állandó iroda működtetése, ezzel a civil szervezetekre jellemző önkéntesség háttérbe szorult, a szervezet professzionalizálódott.

A tevékenységről szólva elmondható, hogy a hallgatói önkormányzatok szintjére jellemző inkább az egyéni jogvédelem gyakorlata, az országos képviselet érdekképviseleti tematizációjában viszont a képviseleti jogok megőrzése-fejlesztése volt mindig a meghatározó elem.

A magyarországi hallgatói képviseleti rendszer leginkább a finnországihoz hasonlítható a kétszeres automatikus kényszertagság melletti szakmai érdekképviseleti – és nem szakszervezeti – jellege miatt, bár a magyar rendszerben a hallgatóknak nem kell tagdíjat fizetniük a képviseleti szervezetnek, mivel a helyi és országos képviseleti szint alapvető működését normatív támogatás biztosítja.

Végül is elmondható, hogy mind a jogszabályi beágyazottság, mind a finanszírozottság, mind a felsőoktatási köztes szervezeti jelleg és közeg alapján a HÖK – HÖÖK szervezeti világ egy korporatív organizációs kör, amelynek képviseleti eredményessége inkább a párbeszéd formájú, mint a szakszervezeti (alapvetően tripartit) érdekegyeztetési rendszerekben mutatkozik meg. Az is megállapítható, hogy ez az eredményesség igen korlátozott, hiszen a 2006-2007-es hallgatói megmozdulások megmutatták: gyenge a hallgatói képviseleti rendszer tömegmozgalmi-mozgósító képessége, a képviseltek – a társadalmi pozíciójuknál fogva – pedig nem tekinthetők erős nyomásgyakorló csoportnak (hiszen szaktudásuk, hiva-

tásuk nem monopolizált, esetleges sztrájkjuk nem bénítja meg az államigazgatást, illetve a szolgáltatási rendszereket stb.).

Állítható, hogy a HÖK-ök és a HÖÖK ismertek a mediatisált közvélemény előtt, hiszen az elmúlt húsz esztendőben többször előkerült tandíjkérdés egyik „főszereplője” volt a hallgatói képviselet, és ez az egyetlen téma, amely a felsőoktatási szakmapolitikából a nagyobb nyilvánosság előtt is megjelent a nevezett bő két évtizedben.

A mediatisált közegben a szakmai képviseleti profilt mutató szervezet a sajátos társadalmi pozíciójú érdekcsoport képviseletévé vált, majd azt követően ifjúsági szervezeti kommunikációs stílust vett fel (és generációs szervezeti jelleget mutatott a külvilág felé).

A fentiekén túl elmondható, hogy bár az OFÉSZ önmeghatározását tekintve is elhatárolódott a pártpolitikától, továbbá a szakszervezeti típusú érdekképviselettől – és ezt az öndefiníciót az utódszervezetek is megtartották –, mégis a kezdetektől politikai közegben mozgó országos – és sok esetben a helyi – hallgatói képviselők közül a főiskolai-egyetemi évek során megszerzett szervezetfejlesztési és -vezetési, képviseleti, marketing és szervezési, kodifikációs stb. gyakorlatukkal jelentős szakmai karrier megalapozását biztosították. Így azon túl, hogy mára az intézményesült és bürokratizálódott hallgatói önkormányzatok adják a felsőoktatási intézmények hivatali-szolgáltatási humán erőforrás-utánpótlásának egy igen jelentős hányadát, a hazai (országos) gazdasági szféra és politikai-közéleti színtér egyik leginkább meghatározó – rendszerváltozás utáni szereplői kört adó – rekrutációs intézménye a felsőoktatási hallgatók képviseleti rendszere.

A fenti összefoglalásból látszik, hogy a hazai hallgatói képviseleti rendszer jelentős bázisát adja a magyarországi politikai elit szakmapolitikai utánpótlásának, de néhány volt hallgatói képviselő gazdasági vezetői, civil képviselői vagy pártpolitikai karriert is befutott már, illetve fut be jelenleg is. Az utóbbi személyi kör megjelenése a politikai bal-jobb tengelyen egyenletes eloszlást mutat, továbbá a szervezettörténetet vizsgálva megállapítható, hogy a személyes politikai-világnézeti álláspont nem

befolyásolta ezen személyek pártpolitikailag neutrális jellegű érdekképviseleti tevékenységét.¹³

Mindezeket összegezve állítható: A hallgatói önkormányzatok a nyolcvanas évek második felének elején kezdték meg működésüket a nagyobb egyetemeken és néhány főiskolán. Az országos szintű hálózatosodásuk később, 1988-ban kezdődött meg, ekkortól a hallgatói képviseltek a kilencvenes évek közepéig kezdeményező szerepet játszottak a felsőoktatás-politikai folyamatokban; azt követően a közigazgatás, a szakmapolitika, mint törvényben nevesített képviseletet a kanalizált egyeztetési folyamatokba – a korábbiakhoz hasonlóan – bevonta az országos hallgatói képviseletet, bár kezdeményező-meghívó félként már szinte csak az állami oldal lépett fel, amely a továbbiakban is rendszeresen felkínálta a formális egyeztetéseken túli informális párbeszéd lehetőségét. Mindezen változások a szervezetet véglegesen a hazai felsőoktatási intézményrendszer részévé tették, működése stabilabb, kezdeményezőkézsége gyengébb lett. A ritkán megjelenő kísérletek ellenére (például a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége, mint alternatív, kiszakadó szervezet volt 1995-ben) a hallgatói önkormányzatok helyi és országos szinten mindvégig megőrizték általános, szakmapolitikai (azaz nem-politikai és szociális alapú érdekképviseleti) jellegüket, feladatuknak a felsőoktatási intézményrendszeren belüli politizálást tekintették. Mindezen kijelentés mellett elmondható, hogy a kilencvenes évek közepétől megerősödött a HÖK-ök és a HÖKOSZ/HÖÖK érdekvédelemi profilja – ennek oka a tandíj-ügy – ezt a felsőoktatási köztes testületekben való garantált részvétel országos szinten, a megerősödött helyi képviseleti arány, illetve a szolgáltatási profil miatt folyamatosan erősödő gazdasági háttér is lehetővé tette, bár ez utóbbi a 2000-es évekre azt eredményezte, hogy sok esetben a szolgáltatói-közösségszervezői tevékenység vált hangsúlyossá.

A fentiekől eltérő logikájú szerveződésként jött létre másfél évtizede a Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ). Az akkor újonnan elindult doktori képzésben részt vevő hallgatók szakmai és képzési, intézmé-

¹³ Ezzel kapcsolatosan jó példát mutat be Lipset, Seymour Martin: *Homo politicus*, Osiris Kiadó, Budapest, 1995, 30. o.

nyi problémáit feltáró és azokat a döntéshozatali fórumokon képviselő – egyéni tagságon alapuló – szervezet – 2000-től törvényi nevesítéssel – komoly felsőoktatás-politikai presztízsre tett szert, azonban másik vállalását, a doktoranduszok szakmai közéletének szervezését csak mérsékelt sikerrel tudta a vizsgált időszakban megvalósítani.

A fenti szervezetek – HÖK-ök és országos képviseletük, valamint a doktoranduszok önálló képviselete – tudtak mindeddig tartósan – a főiskolai és egyetemi hallgatók érdekképviseleti szervezeteiként – a hazai felsőoktatás-politika meghatározó résztvevőjévé válni.

Megállapítható tehát, hogy az országos felsőoktatási hallgatói képviselet és a magyarországi hallgatói önkormányzati modell fejlődéstörténete során eljutott egy helyi szinten teljes egészében a főiskolák és egyetemek önkormányzati testületébe, valamint hivatali-szervezeti rendjébe tagolódott – kizárólagos kompetenciákat is – bíró részönkormányzati státusra.

A hallgatói önkormányzatok elsődlegesen ellátandó feladata az érdekképviselet a törvényi definíció szerint, míg a közéletsszervezés másodlagos funkció. Mivel a HÖK-ök nem bírnak önálló jogi személyiséggel, a szolgáltató (vállalkozási) funkció számos indirekt – és sokszor gyakorlati nehézségeket okozó – megoldást igényel.

A hallgatók kényszertagsága mellett a HÖK-ök kényszertagságára épülő országos képviselet mára jogszabály által létrehozott – úgynevezett egyéb – szervezet, amely elsősorban az általános és kollektív jogvédelmet látja el, az egyéni hallgatói ügyeket és a csoportos (részleges) problémák megoldását általában az érintett hallgatók helyi-intézményi hallgatói képviseletére, képviseleteire hagyja, azok tevékenységét legfeljebb segíti (ez alól az általános megállapítás alól egyetlen funkcionális kivétel az egy évtizede működő jogsegélyszolgálat, amely egyéni hallgatói ügyekkel foglalkozik, de ezt a szolgáltatást is kiszervezte – immáron negyedik éve – a HÖÖK).

A HÖÖK identitása elsősorban az 1988-1990 közötti hallgatói mozgalomra, másodsorban az 1956-os MEFESZ-re alapul, a szervezet önmeghatározásából hiányzik a nemzetközi hallgatói mozgalmi vonatkozás – pl. az 1960-70-es évek tengerentúli és nyugat-európai diákmozgalmai –, illetve a két világháború közötti, valamint a második világháború utáni

hazai főiskolai-egyetemi diákszervezeti múlt ugyanúgy nem képezi az önmeghatározás részét, mint a '70-es évek közepétől a '80-as évek második harmadáig terjedő időszakának hallgatói önszerveződése. Szervezeti működése mára bürokratizált, működési köre viszont legjobb esetben is másfél meghatározó profillal bír: Egy teljes értékűvel, ez a felsőoktatáspolitikai és egy kontinuuosan meglevő másodlagossal, ez az ifjúságpolitikai. Más szakmapolitikai profil a szervezet történetében csak időszakosan jelenik meg, éppúgy, mint ennek leképeződései: a szakbizottsági, szakmai szövetségi munka. Mindezt a „profilszegénységet” a potenciálisan rendelkezésre álló emberi erőforrás és szakképzettség nem indokolja, így megállapítható, hogy a szervezet nem gazdálkodik kielégítően az ezen a téren rendelkezésére álló lehetőségeivel.

A szervezet kommunikációja (belső és külső egyaránt) egyértelmű fejlődést mutatott a vizsgált időszak során. A kommunikációs tartalom esetében három időszakot különíthetünk el: A döntően szakmai képviselít 1994-ig, a döntően társadalmi státusz alapján definiált érdekképveselít 1995-től 1999-ig, majd a kettő keverékét. Utóbbi időszakban – épp a szervezet közjogi státuszváltását követően – megerősödött a civil-ifjúsági tartalom, amelyhez kompatibilis státuszbeli elemeket is hozzárendeltek.

Megállapítható továbbá, hogy a szervezet a kettős kényszertagság okán (is), valamint a képviselít tevékenység általános – nem kellően tagolt, a sajátos hallgatói csoportok részérdekeit kellőképpen nem beszámító és képviselő – jellege és tartalma okán kiüresedett; mindez az országos szint esetében a képviselők legitimitásának megkérdőjelezését eredményezheti, de ugyanez a legitimitás probléma „lecsuroghat” az intézményi hallgatói önkormányzatokhoz is.

V./2. Hipotézisvizsgálat

A doktori értekezés hipotéziseinek vizsgálata során az alábbi állapítható meg:

A rendszerváltozás idején elinduló felsőoktatási hallgatói önkormányzati mozgalom fáziskéséssel „érkezik” a kialakuló civil társadalomba, és annak ellenére, hogy a 80'-as évek első felében már történtek alternatív, önszerveződő főiskolai-egyetemi szerveződések, a hallgatói képviselít

seleti rendszer nem kapcsolódott szervesen ezekhez. A korábbi szerveződésekben részt vevő személyek az 1988-as esztendőre már a demokratizálódó-pluralizálódó közélet politikai szegmensében tevékenykedtek, így az 1988-1990-es időszakban a hallgatói önkormányzati képviselők mind helyi, mind országos szinten a közéleti eliten kívül rekedtek. **Az OFÉSZ** a széles társadalmi nyilvánosság előtt nem konfrontálódott a rendszerváltás előtti egyetemi vezetéssel és a pártállami ifjúsági szervezettel (KISZ), nem tagozódott be az ifjúsági szervezetek világába (Magyarországi Ifjúsági Szervezetek Országos Tanácsa, /MISZOT/), így a fáziskésése fennmaradt; *nem került be a változásokat tematizáló szervezetek körébe, a társadalmi-politikai folyamatok fősodrába, így a disszertáció szerzője az első hipotézist igazoltnak tekinti.*

Az országos közvélemény előtt csak késve megjelenő felsőoktatási hallgatói képviselet öndefiníciójából is fakadt a döntően szakmai – és nem érdekvédelmi, vagy politikai-mozgalmi – meghatározottság.

Mindehhez kapcsolódik, hogy kezdetben – a hazai sajtót kevésbé foglalkoztató, így a közvélemény előtt csak alkalmyszerűen megjelenő – felsőoktatási szakmapolitikai kérdésekben exponálta magát az OFÉSZ. *A vizsgált időszak első szakaszában, 1995-ig alapvetően elitista szakmapolitikai célokat, követeléseket fogalmazott meg az országos hallgatói képviselet, csak ezek után jelenik meg a sajátos helyzetű társadalmi réteg érdekvédelmi feladatait ellátó szervezeti identitás és kommunikáció, de az utolsó időszakig – 2006-ig – megmaradt az elitista (minőségi felsőoktatást hangoztató, esetenként hallgatói létszámcsökkentés igényével kapcsolatban nyilatkozó) tartalom, így a disszertáció szerzője a második hipotézist részben tekinti igazoltnak.*

A korábban leírtak szerint inkább szakmai képviseleti önmeghatározással bírt a hazai felsőoktatási hallgatói képviselet, mint mozgalmi jellemzőkkel; a vezetők inkább a tárgyalóképességük szakmai vonatkozásaira helyezték a hangsúlyt, mintsem a nyomásgyakorló csoport, társadalmi réteg pozíciójában akarták a magyarországi főiskolás és egyetemista közösséget a közvélemény – és a politikai elit – előtt megjeleníteni.

A harmadik hipotézis szerint a mozgalmi jelleg szinte azonnal eltűnik, a kettős tagság funkciója kiüresíti a szervezetet. A hazai hallgatói képviseleti rendszerben az egyéni tagság kettős – automatikus és kény-

szer – tagságon keresztül áll fent. Ez mára inkább formális-jogi, mint gyakorlati-tartalmi legitimitációt biztosít a hallgatók képviseleti rendszerének, így ezen hipotézist az értekezés szerzője igazoltnak tekinti.

Mindez a folyamat a jogalkotó és a mindenkori kormányzat részéről indirekt módon támogatott volt.

A negyedik hipotézist, amely szerint a kezdetektől korporatív jellegű a hazai felsőoktatási hallgatói képviseleti rendszer és a vizsgált időszak végére teljes egészében azzá lett, az értekezés szerzője igazoltnak tekinti, mert a '80-as évek végén meglévő szabályozásokat erősítette meg az 1993-as felsőoktatási törvény, majd a HÖK-ök törvényi leírását követte a HÖOK 1996-os nevesítése is, végül a 2006-os új felsőoktatási törvény az országos képviseletet is kiemelte a társadalmi szervezeti státuszából. Mára elmondható, hogy a hallgatói önkormányzati vezetők az intézményi és országos felsőoktatási irányítói-vezetői réteghez tartoznak. Az egyetemeken és a főiskolákon a hallgatói–nem-hallgatói konfliktusok belső érdekkülönbségekké váltak (és ezeket így is kezelik, ilyen módon is oldják meg: kisebb nyilvánosság mellett, konfliktus-minimalizálásra törekedve); a HÖOK pedig illeszkedik a felsőoktatás köztes szervezeteinek a sorába. De a hipotézis kiegészítő állításával ellentétben nem ezért csökkent a hallgatói képviselet nyomásgyakorló-érdekképviseleti képessége, hanem mert társadalmi bázisa fokozatosan megszűnt, a köztes szervezetek pedig inkább – helytelenül pozicionálva magukat – érdekkijáró-lobbistülettekként viselkednek, ahelyett, hogy igazgatási funkciókat vennének át az államtól (és így szereznének a növekvő mennyiségű feladathoz egyre több kompetenciát). Ebben a környezetben a HÖOK csak egy szervezet az érdekképviseleti-érdekkijáró szervezetek között, viszont ennek a szervezeti körnek – az egymást kioltó törekvések miatt – általában gyenge a hatékonysága. A leírtak értelmében a negyedik hipotézis fő állítása – a fentiben már leírtak szerint – igazolt, a kiegészítő állítást a szerző elveti.

Az ötödik hipotézis szerint bár a hallgatói önkormányzatok országos szervezete 1989 és 1996 között a helyi hallgatói önkormányzatokat „felülről hálózatosította”, mégis kizárólag egy gyenge konföderációs modell szerint működött, továbbá működik ma is, a törvényi meghatározottságú kötelező tagönkormányzati időszakban. Mindezt az értekezés szer-

zője *igazoltnak véli*, mert a HÖÖK (és elődszervezetei) korábban sem és a jelenben sem alkotott olyan alapszabályt, amely a tagdíjfizetési kötelezettségen túl bármilyen – szankcióval is kibővített – kötelezettséget róna a tagszervezetekre. A tagszervezetek nem adtak át kompetenciát az országos szervezetnek, sőt számos esetben előfordult, hogy a tagönkormányzatok az országos szervezet álláspontjától eltérő álláspontot fogalmaztak meg (pl. a tandíjelleni tüntetés, majd a megállapodás miatti konfliktus 1995-ben) vagy ellenkezőleg „támogatásukról biztosítják”, illetve „csatlakoznak” az országos képviselő álláspontjához, akciójához (pl. a 2007-es tandíjellenes megmozdulások esetében).

VI. ÚJ KUTATÁSI IRÁNYOK MEGJELÖLÉSE – A DOKTORI ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEINEK JÖVŐBENI TUDOMÁNYOS ÉS TÁRSADALMI HASZNOSÍTHATÓSÁGÁRÓL

A disszertációban leírtak – a céltételezések szerint – igyekeztek összefoglalni a magyarországi főiskolai és egyetemi hallgatói önkormányzatiság fejlődéstörténetét, azon cél mentén, hogy a korábban kronologikusan, tehát nem elemző módon feldolgozott történetet szak- és közpolitikai elemzésekkel, valamint történeti kiegészítésekkel teljessé téve a téma alapvető feldolgozása megtörténjen. Megteremtve így annak a lehetőségét, hogy további politikatudományi elemzések születhessenek, amelyek már egyes részletkérdéseket is továbbelemeznek, vagy új vonatkozásokot kutathassanak (pl. az intézményi hallgatói önkormányzatok sajátosságait).

A disszertációs munka arra is lehetőséget teremt, hogy ennek alapján meginduljon egy vita, esetleg létrejöhessenek olyan fejlesztőprogramok, amelyek a hazai felsőoktatási hallgatói önkormányzatok és országos képviselő működését megújíthatják.

Szükséges lenne ez, hiszen a dolgozatban leírtak alapján egy tényező megállapítás megengedhető: A magyarországi demokratikus berendezkedés hosszú távú fenntarthatóságának egyik alapja az állampolgári önszerveződés, ennek tudatos megélése, a demokratikus eljárások gyakorlati ismerete. Mindezt – egyéb más képességekkel, amelyek ma a

munkaerőpiacon legalább olyan értékesek, mint a naprakész szaktudás – elsajátíthatják a főiskolai és egyetemi hallgatók, ha egy jól működő hallgatói önkormányzati rendszer tevékeny tagjai lehetnek és lesznek felsőoktatási tanulmányuk során. Ezért mind a tudományos vonatkozásai miatt, mind a társadalmi relevanciái okán is szükséges ezen témában a feltáró-elemző munka folytatása.

VII. A SZERZŐ TÉMÁBAN MEGTARTOTT – JELENTŐSEBB – ELŐADÁSAI

- ***Versenyképes civilszféra? Válaszolunk a társadalom kérdéseire?*** (koreferátum), elhangzott a *Valaki felelős... – Az Egyházak és a civil társadalom felelőssége az ifjúság neveléséért* elnevezésű konferencián (VI. Szimpózium, 1999. október 29-31.), 1999. október 31., Szent Ignác Szakkollégium, Budapest
- ***A magyarországi hallgatói érdekképviselet eseménytörténete a politikai rendszerváltozástól a harmadik évezredig***, elhangzott az *A magyar hallgatói mozgalom története* elnevezésű kurzuson, 2003. szeptember 20., Szegedi Tudományegyetem TTK, Szeged
- ***A mozgalom és a szakpolitikai professzió – Az egyetemi integráció és a hallgatói képviselet(ek)***, elhangzott a *Hallgatói demokrácia és hallgatói önkormányzatiság Magyarországon (1988-2008)* című konferencia, 2008. december 06., Szegedi Tudományegyetem, JATIK, Szeged
- ***A hallgatói mozgalom története***, elhangzott a *Hallgatók és hallgatói szervezetek 20 évvel a rendszerváltozás után* című konferencia, 2008. december 12., Kempelen Farkas Hallgatói és Információs Központ, Budapest
- ***A Magyar Ifjúsági Konferencia története az alapítástól 2002 végéig***, elhangzott a *Magyar Ifjúsági Konferencia jubileumi ülésén*, 2009. november 28., Hadtörténeti Múzeum, Budapest
- ***Egyéni és kollektív felsőoktatási hallgatói jogok fejlődéstörténete Magyarországon 1993-2006 között***, elhangzott a *Hallgatói jogok és*

önkormányzatiság története elnevezésű kurzuson, 2010. február 22., Pécsi Tudományegyetem JÁK, Pécs

- *A magyarországi hallgatói mozgalom fejlődéstörténete*, elhangzott az *A magyarországi felsőoktatási hallgatói érdekképviseltek megújulási programja* – elnevezésű projektzáró konferencián, 2010. szeptember 28. ELTE BTK, Budapest

VIII. A SZERZŐ TÉMÁBAN LEFOLYTATOTT – JELENTŐSEBB – KUTATÓI, SZERKESZTŐI TEVÉKENYSÉGE

- 2000. *A Sikerágazat?! – Az állami felsőoktatás Magyarországon elnevezésű kutatás* társkoordinátora
- 2002. *A magyarországi felsőoktatási hallgatók munkavállalói érdekképviselétének alternatívái külföldi példák vizsgálatával elnevezésű HÖÖK-OFA kutatás* társkoordinátora
- 2003-2007 az *Új Ifjúsági Szemle* szerkesztőbizottságának tagja
- 2005. *Civil szervezetek és hallgatói öntevékenység a felsőoktatásban elnevezésű kutatás* kutatási vezetője
- 2008. *A magyar képzett migráció a rendszerváltás óta elnevezésű MTA – Forsense kutatás* koordinátora
- 2008. *A magyar egyetemisták és főiskolások világa a 2000-es évek közepén elnevezésű HÖÖK A Hallgatókért Alapítvány – Századvég kutatás* társkoordinátora
- 2008- *A magyarországi felsőoktatási hallgatói érdekképviseltek megújulási programja (TÁMOP-2.5.1-07/1-2008-0063) elnevezésű kutatási és fejlesztési program* konzorciumi és kutatási vezetője
- 2010. szeptember 28.-án, az ELTE BTK-án, Budapesten lezajlott *A magyarországi felsőoktatási hallgatói érdekképviseltek megújulási programja elnevezésű projektzáró konferencia* főszerzője

IX. A SZERZŐ TÉMÁBAN MEGJELENTETT – JELENTŐSEBB – PUBLIKÁCIÓI

- Sikerágazat?! – Az állami felsőoktatás Magyarországon, 2001, HÖOK, Pécs-Budapest (társszerzőként)
- A magyarországi felsőoktatási hallgatók munkavállalói érdekképviseletének alternatívái külföldi példák vizsgálatával, 2002, Budapest, HÖOK-OFA (társszerzőként)
- Gyermek-, ifjúság és sportpolitika, in: Ígéretes sodrásában – A Medgyessy-kormány első éve, 2003, Budapest, Századvég Kiadó
- 13 év - Kormányzati ifjúságpolitikák a rendszerváltás-rendszerváltoztatás után, in: Új Ifjúsági Szemle, 2003. I. évf. / I. szám. (társszerzőként)
- Egy példaértékű együttműködés: a Magyar Ifjúsági Konferencia, in: Nemzet-Politika az ezredfordulón (szerzőként és szerkesztőként), 2004, Budapest, HÖOK A Hallgatókért Alapítvány
- Civil szervezetek és hallgatói öntevékenység a felsőoktatásban, 2005, Budapest, HÖOK A Hallgatókért Alapítvány (társszerzőként és társszerkesztőként)
- Kézikönyv civileknek, 2006 első, valamint második bővített, 2008 harmadik, kiegészített digitális, 2010 átdolgozott kiadás, Budapest, NAFIORE, (szerkesztő és társszerző)
- A magyar egyetemisták és főiskolások világa a 2000-es évek közepén, 2008, Budapest, HÖOK A Hallgatókért Alapítvány (társszerzőként és társszerkesztőként)
- Felsőoktatási hallgatói kisokos, 2008 első (digitális), és 2009 második, 2010 átdolgozott harmadik kiadás, Budapest, HÖOK A Hallgatókért Alapítvány (társszerzőként és társszerkesztőként)
- A magyar képzett migráció a rendszerváltás óta, in: Magyar Tudomány 2008./5. (társszerzőként)
- Húsz esztendő a magyarországi felsőoktatási hallgatói mozgalom – 1988-2008, 2008, Budapest, HÖOK A Hallgatókért Alapítvány (társszerzőként és társszerkesztőként)

- Oktatáspolitikai – a költségvetés szorításában, in: Végjáték – a 2. Gyurcsány-kormány második éve, 2008, Budapest, Századvég Kiadó (társszerzőként)
- A doktori képzés Magyarországon a doktoranduszok szemével, 2009, Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége (társszerzőként és társszerkesztőként)
- Oktatáspolitikai – a „realitásokhoz igazítva”, in: (V)álságkormányzás – A 2. Gyurcsány-kormány harmadik éve, 2009, Budapest, Századvég Kiadó (társszerzőként)
- A magyarországi hallgatói mozgalom húsz esztendejéről, 2009, Budapest, HÖOK A Hallgatókért Alapítvány (társszerzőként és társszerkesztőként)
- A doktori képzés Magyarországon – szervezetek, szereplők, hallgatók, 2009, Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége (társszerzőként és társszerkesztőként)
- Oktatáspolitikai, in: Hazárdjáték – A szocialista–liberális kormányzás nyolc éve, 2010, Budapest, Századvég Kiadó (társszerzőként)
- K+F és tudománypolitika, in: Hazárdjáték – A szocialista–liberális kormányzás nyolc éve, 2010, Budapest, Századvég Kiadó
- A magyarországi doktori képzés állapota – interdiszciplináris megközelítésben, in: Jura, 16. évfolyam, 2010. 1. szám, PTE ÁJK (társszerzőként)
- A magyarországi főiskolai és egyetemi hallgatói képviselők 20. századi története a hallgatói önkormányzatok megjelenéséig, in: Civil Világ, 3. szám, 2010, Századvég Kiadó
- A modern magyar hallgatói érdekképviselő ifjúsági tevékenysége az ifjúságügy és a kormányzati ifjúságpolitika történeti keretében, in: Civil Világ, 3. szám, 2010, Századvég Kiadó

X. A TÉZISFÜZETBEN OLVASHATÓ SZAKIRODALOM FORRÁS- JEGYZÉKE

Arato, Andrew – Cohen, Jean L.: *Civil Society and Political Theory*, Mass., MIT Press, Cambridge, 1992

Barnes, Samuel H. – Kaase, Max: *Political Action. Mass Participacion in Five Western Democracy*, Sage Publications, London, 1979

Csizmadia Ervin: *A politika és az értelmiség – Pártok, agytrösztök, hálózatok*, Századvég Kiadó, Budapest, 2003

Dahl, Robert A.: *Who Govers? Democracy and Power in an American City*, 1961

Gábor Kálmán: *Az ifjúságszociológia irányai – Ifjúságszociológiai kérdőjelek*, in: *Süsü a társadalomban* (szerk.: Bauer Béla), Új Mandátum Kiadó – ELTE TOFK, 2000, 153-174. o.

Foucault, Michel: *Il faut défendre la société*, Cours au College de France, 1976, Hautes Études, Gallimard Seuil

Habermas, Jürgen: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltása*, Századvég-Gondolat, Budapest, 1993

Habermas, Jürgen: *Theorie des Kommunikativen Handelns*, Suhrkamp, Frankfurt, 1995

Körösenyi András: *Politikai képviselet a vezérdemokráciában*, in: *Körösenyi András: Vezér és demokrácia*, L'Harmattan, Budapest, 2005, 219-238. o.

Lipset, Seymour Martin: *Homo politicus*, Osiris Kiadó, Budapest, 1995

Moore, Colin - Sears, Alan: The new social movements and the withering away of state theory, in: Organizing Dissent: Contemporary Social Movements in Theory and Practice (szerk.: Carroll, William K.) Toronto, Garamond Press, 1992, 52-68. o.

Schmitter, Philippe C.: Still the Century of Corporatism?, Review of Politics No. 1., 1974, 85-131. o.

Political Theory and Public Choice: The Selected Essays of Anthony Downs, Edward Elgar Publishing Incorporated, 1998

Setényi János: Politika és oktatáskutatás Magyarországon, Educatio, 2001./1., 3-14. o.

XI. A DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TARTALOMJEGYZÉKE

TARTALOMJEGYZÉK	3
ELŐSZÓ ÉS KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	5
BEVEZETÉS	6
Az értekezés céljáról	6
Az értekezés módszertanáról.....	6
Az értekezés szerkesztési elveiről.....	8
Az értekezés hipotéziseiről	9
Az értekezés elméleti háttéréről	10
Az értekezés tárgyának történeti beágyazottságáról	15
CIVIL TÁRSADALMI ÖNMOZGÁSOK MAGYARORSZÁGON	21
Civil önmozgások, trendek az 1970-es évektől az 1989-90-es társadalmi-politikai átalakulásig	21
Modellek és jellemzések a civil társadalomról.....	23
A FELSŐOKTATÁSI AUTONÓMIA FOGALMÁRÓL ÉS A KÖZTES SZERVEZETEKRŐL	26
AZ EURÓPAI HALLGATÓI KÉPVISELETI TÍPUSOK ÉS MODELLEK, VALAMINT AZ ORSZÁGOS HALLGATÓI KÉPVISELETI SZERVEZETEK KONTINENTÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉSE	31
A kontinensen működő országos hallgatói képviseletek típusai és az európai szövetség	31
A nemzeti hallgatói érdekképviseletek Európában	32
A FŐISKOLÁSOK ÉS EGYETEMISTÁK MOZGALMÁTÓL A KORPORATÍV HALLGATÓI ÉRDEKKÉPVISELETIG	38
A kezdetek: 1985-1988	38
Az OFÉSZ – útkeresés: akció és/vagy absztrakció	39
Az intézményesülés útján.....	47
Az intézményesült hallgatói képviselet első időszaka.....	55
Az intézményesült hallgatói képviselet második időszaka	66
Az érett szervezet első időszaka.....	90

Az érett szervezet második időszaka.....	97
A korporatív szervezeti lét időszaka	114
Az országos hallgatói képviselet megítéltségéről, ismertségéről, valamint a hallgatói képviseleti rendszer 2000-es évek végi jellemzőiről.....	128
A HALLGATÓI KÉPVISELETI CÉLOK MATERIÁLIS VONATKOZÁSAI: A JUTTATÁSOK, ILLETVE A KEDVEZMÉNYEK, A HALLGATÓKNAK SZÓLÓ SZOLGÁLTATÁSOK, A DIÁKHITEL ÉS A TANDÍJ-ÜGY	133
Előzmények és keretek.....	133
Inkább elvek, mint összegek	133
A tandíj-ügy először.....	134
A tandíj-ügy másodszor	138
A diákhitel.....	143
A Bursa Hungarica-ügy	144
A kollégiumi térítés ügye	147
Próbaper az államilag finanszírozott hallgatóktól szedett térítések ügyében	149
A tandíj-ügy harmadszor.....	150
Az utazási kedvezmények.....	159
AZ ORSZÁGOS HALLGATÓI ÉRDEKKÉPVISELET IFJÚSÁGI TEVÉKENYSÉGE A HAZAI IFJÚSÁGÜGY ÉS A KORMÁNYZATI IFJÚSÁGPOLITIKA TÖRTÉNETI KERETÉBEN	164
BEFEJEZÉS ÉS HIPOTÉZISVIZSGÁLAT	183
A hipotézisvizsgálat és a záró gondolatok elé.....	183
Hipotézisvizsgálat.....	188
Az országos felsőoktatási hallgatói képviseletről és a magyarországi hallgatói önkormányzati modellről összegzőképpen.....	191
A doktori értekezés eredményeinek jövőbeni tudományos és társadalmi hasznosíthatóságáról	192
FELHASZNÁLT IRODALOM	193
MELLÉKLETEK	205